

Mehmet Polatel: Artık inkar pozisyonunun yapabileceği bir şey kalmadı

Posted on 22/05/2015

“Soykırım diye bir leke üzerimizde yok!” Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, Katoliklerin Ruhani Lideri Papa’nın “1915’te olanlar soykırımdır” sözlerine ve akabinde Avrupa Parlamentosunun soykırımı tanıma çağrısına, devletin ve “hükümetin başı” olarak bu yanıtı verdi. İnkâr ve tonu sert tepkiler sadece Erdoğan’dan değil; AKP, CHP ve MHP’den de geldi. Hatta şu sıralar AKP’ye demediğini bırakmayan CHP ve MHP, konu Ermeni Soykırımı olunca, Avrupa Parlamentosu kararının yok hükmünde olduğu konusunda AKP ile uzlaşarak, ortak metne imza attı. Şimdi gözler, her 24 Nisan’da olduğu gibi ABD Başkanı Obama’nın 24 Nisan’da ne diyeceğinde. Koç Üniversitesi Tarih Bölümü’nden Mehmet Polatel’le hem iktidar ve muhalefetin tepkilerine, hem de devletin inkâr argümanlarından biri olan “tarihi tarihçilere bırakmak”, “arşivlerin açılması” propagandasının örttüklerine bakmaya çalıştık.

Serpil İlgün: Önce, Erdoğan ve AKP Hükümetinin, Papa ve Avrupa Parlamentosuna verdikleri tepkiyi nasıl değerlendirdiğinizle başlayalım. Şaşırtıcı oldu mu?

Mehmet Polatel: Hayır, şaşırtıcı değil. Seçim arifesi olması dolayısıyla milliyetçileşme meselesi var. Bir de HDP dışındaki meclis içindeki muhalefet partileri zaten yıllardır inkâr sürecini devam ettiren, bunun bir parçası olan partiler.

Seçim sürecinde olmasaydık, daha mı ‘yumuşak’ bir reaksiyon gösterilecekti?

Daha yumuşak olurdu. Örneğin geçen seneki taziye mesajındaki gibi yumuşak bir söylem gelebilirdi. Özellikle Çanakkale anmalarının 24 Nisan’a alınması gibi hazırlıklarda ve “ortak acı” gibi vurgularda milliyetçileşmeye doğru bir gidiş var. Bu kadar sert tepkinin nedeni,

hem 100. yıl olması -dolayısıyla 100. yıldan dolayı dünyada böyle bir tartışmanın olması- hem de seçim arifesinde olunması.

CHP ve MHP'nin de AP'yi, AKP ile ortak açıklama yaparak kınaması, soykırımın inkarının bir devlet refleksi olduğunun göstergelerinden biri midir?

Evet, tabii, önemli bir vurgu yaptınız. Bu milli mutabakat dediğimiz şey, muhalefet partilerini ortaklaştıran ve ortak kesen bir nokta zaten. Ermeni meselesi ya da Kürt meselesi turnosol kağıdı rolü oynuyor. Bu konular ne zaman devreye girse, zaten bir ittifak halini görebiliyoruz. Verilen tepkiler, aslında inkarın geldiği evrimle de alakalı bir durum.

İnkarın evrimi derken?

Şöyle, 1970'lere kadar bu meseleye dair bir suskunluk vardı. Devletin tarzı bunu tartıştırmamaktı. Türkiye'nin inkar ve soykırımla tanışma meselesine baktığımızda, tanışma ve tartışmanın hep kendi iç dinamikleri dışında gelişen bir durum olduğunda ortaya çıktığını görüyoruz. Örneğin ASALA ortaya çıktığında, devlet arşivlerinden inkarın reddine ve Ermenilerin "işbirlikçi"liklerine ilişkin belgeler basılıp yayınlanmaya başlandı. Kendi içlerinde birbirlerini tekrar eden çalışmalardı. 2000'lere geldiğimizde ise Agos'un da kurulmasıyla birlikte sadece yabancı veya Ermeni araştırmacılar değil, Türkiye'deki araştırmacılar da soykırımı araştırmaya başladı. Bu da doğal olarak hem konuşma/tartışma sürecini artıran, hem de Türkiye'deki kamuoyunu yavaş da olsa dönüştürme ihtimali olan bir durumdu. "Ermeniler yapmıştır"dan, "karşılıklı çatışmalar olmuştur, ortak acıdır, iki taraf da birbirini öldürmüştür"e geçildi. Hrant Dink öldürüldükten sonra ise hem ana akım medyada olsun, hem köşe yazılarında vs. de olsun, bu meseleyi çok tartışmamak, inkar düzeyinde de olsa çok dile getirmemek, sadece 24 Nisan haftasında buna değinmek gibi bir durum söz konusu oldu. Bu, dediğiniz devlet aklıyla alakalı.

Erdoğan'ın 'deport ederiz', 'biz niye savunma durumunda kalıyoruz' gibi cümlelerinin de yer

aldığı konuşmasının, aynı zamanda bir itirafa dönüştüğü de söylendi...

Evet, evet. Cumhurbaşkanı'nın bu sözleri söylemesinin nedeni, 100 yıldır yapılanlarla hiçbir şekilde yüzleşilmemesi, yapılanların cezasız kalması. Cezalandırmak bir yana, tersine katliam ve sürülme sürecine dahil olanların taltif edilmeleriyle doğrudan ilişkili bir durum. Devletin, 1890'lardan beri yaptığı şey, "İstediğim zaman kendi vatandaşlarımı öldürebilirim, öldürenlere de hiçbir şekilde de ceza vermem. Bu konuda hesap vermem." Ve yüzleşmeden, bunun mahkum edilmesinden kaçındığımız sürece de bu hep devam edecek. Ret ve inkar, Rumlara karşı olacak, Süryanilere karşı olacak, Kürtlere karşı olacak. Ermenileri yeniden tehdiye dönecek... Nitekim de böyle oldu.

Ermeni soykırımı konusunda uluslararası baskının artmasıyla, AKP'nin içerde ve dışarıda güç kaybetmesi arasında bir ilişki kuruluyor. Katılır mısınız?

Şu açıdan tabii ki etkili; Türkiye'nin Ortadoğu'daki 2007-08'deki durumu olsaydı şu anda Obama'nın 24 Nisan'da ne diyeceğini biliyor olurduk. Soykırım demeyecekti.

Bugün deme olasılığı arttı mı?

Türkiye, ABD açısından hâlâ gözden çıkarılacak bir aktör değil. Diğer yandan, Amerika'da da seçimler var ve Obama'nın Türkiye'ye, Ermenistan'la ilişkileri düzeltmesi için 2015'e kadar süre verdiği, dolayısıyla 2015'te (görev süresi bitmeden) Obama'nın "soykırım" diyeceği yönünde ABD basınında haberler yer alıyor.

AKP'ye, ulusalcı ve milliyetçi kesimlerce de, 100. yıla hazırlıksız yakalandığı, argümanlarının zayıf olduğu yönünde eleştiriler yöneltiliyor. Çanakkale anmalarının 24 Nisan'a alınması atağı da başarısız bulunuyor. AKP'ye yöneltilen bu "zayıf/başarısız" eleştirilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Zayıf çünkü artık inkar pozisyonunun yapabileceği bir şey kalmadı. Ne yapabilirler daha fazla? Bütün ABD'deki senatörleri etkilemek, İngilizceye çevrilen yayınları herkese ücretsiz dağıtmak gibi aslında bir sürü şey yapıldı. Ama Türkiye'nin yaptıklarının etkili olamayacağını düşünüyorum.

Tam da burada Erdoğan'ın da son açıklamasında da tekrarladığı, 'arşivler açılın, tarihe tarihçiler baksın' sözlerini anımsatarak soralım; bir tarihçi olarak söyler misiniz, inceleme yapacak bu tarihçiler kim? Tarihçiler "1915'te ne oldu?" sorusuna yanıt veremiyorlar mı?

Aslında "bunu tarihçilere bırakmak" biraz gülünç oluyor. 100 yıllık sürece baktığımızda, tarihçilerin yaptığı o kadar çok araştırma var ki. Arşivlerin kapalı olması söylemi, iç kamuoyuna dönük bir mesaj. Çünkü Ermenistan Devlet Arşivi açık, kendim gidip orada araştırma yaptım. Şunu da unutmamak lazım, Ermeniler buradan sürülürken yanlarında belge götüremediler. Dolayısıyla belgeler burada. Evet, Osmanlı Devlet Arşivleri açıldı, gerçekten bir sürü de belge var, biz de yararlanıyoruz.

İşin esasına ilişkin belgelere ulaşabiliyor musunuz peki?

Hayır. O noktada mesela Genelkurmay arşivleri kapalı. Orda bir sürü belge olduğunu tahmin ediyoruz. Yine, sevkıyat defterlerini Osmanlı arşivlerinde bulamıyoruz. Sevkıyat defterleri, tehcir edilen Ermenilerin isimleri, nereden oldukları, kaçında sürüldükleri ve yerlerine ulaşmış olmadıklarının kaydedildiği defterler. Muhtemelen eksikleri olacaktır ama bize genel bir resim verebilecek. Yine "emval-i metruke" dediğimiz defterler yok.

Soykırımın inkarını savunan, resmi ideolojiyi benimseyen tarihçilerin bunu kanıtlayacak belgeleri var mı?

Öyle bir belge yok. Onların çalışmalarında ağırlıklı olarak Ermenilerin örgütleri olduğu ve isyan ettikleri veya Rusya ile anlaştıkları gibi belgeler yer alıyor. Zaten inkarı bunun üzerine

kuran bir söylemleri var, bunu devam ettirmeye çalışıyorlar. Öte yandan, tarihçilere bırakmak da bir anlam ifade etmez, çünkü 10 tarihçiyi yan yana koysanız, 10 farklı görüş ortaya çıkar. Çıkmak da durumunda çünkü belgelere bakışınız farklı veya toplumu, dünyayı algılama biçiminiz bu belgelerle olan ilişkinizi de etkileyebiliyor.

Ama bazı belgeler de vardır ki, olayları son derece sarıh anlatıyordur, her şey ortadadır, nerede durduğunuzu, nerede hizalandığınızı ortadan kaldırır?

Doğru. Yine de amaçlar konusunda farklı yorumlar yapılabilir. Dolayısıyla tarihçilere bırakma söylemi boş bir söylem. Soykırım veya 1. Dünya Savaşı'nda Ermenilere ne oldu sorusunun yanıtını tarihçiler kendi aralarında elbette veriyorlar. Vermeye de devam edecekler ama meselemiz, soykırımın inkarının devam edip etmeme meselesi. Bu da tarihçileri aşan bir mesele...

3T; TANINMA, TOPRAK, TAZMİNAT

Soykırımı tanıma çağrıları şu propagandayla karşılandı; "1915'te soykırım olmamıştır. Ermenilerin niyeti toprak almak, para (tazminat) koparmak!" İç kamuoyunda karşılık bulan bu 'endişe' ne derece gerçek? Türkiye'nin 'Soykırımı tanıyorum' demesi, toprak, tazminat taleplerini mi başlatacak? Ek olarak, bunlar yadırganacak talepler midir?

Açıkçası, Ermeni toplumunun "Üç T" dediği; tanınma, toprak ve tazminat meselesi, en başından beri söylenen bir şey. Evet, bu topraklardan zorla gönderilen Ermenilerin toprak talebi var ama çok az bir kesiminin var. Ermeni kurumlarının ilk sıraya koydukları talep, tanınma. İkincisi tazminat. Toprak talebi elbette tartışılabilir ama bunu 1920 yılında yapsaydık daha anlamlı olabilirdi. Şu an toprak talebinin kabul edilmesi yeni mağduriyetler yaşatacağı için kabul edilme ihtimali düşük bir talep. Tazminat talebinin maddi külfeti elbette olacaktır, olmak da zorunda, çünkü Ermenilerin hem insani, fiziksel, kültürel, hem

maddi kayıpları var. Bunun karşılanması gerekiyor. Bundan kaçış yok.

Tazminat talebini daha iyi anlamak için 100 yıl öncesine gidelim ve mülksüzleştirilmenin nasıl yapıldığını anlatmanızı rica edelim. Ama önce, 1915'e gelindiğinde Osmanlı ekonomisinde Ermeni/gayrimüslim oranı neydi?

Aslında Ermeni denince, zengin, komprador burjuvazi gibi bir algı var ama öyle bir durum yok. Ermeni nüfusun çoğunluğu köylü... Elbette ticaretle ve küçük çaplı sanayi işletmeleriyle uğraşanlar da var. Ekonomik alanın içerisinde yer alanların çoğunluğunu Rum (yüzde 50) ve Ermeniler (yüzde 20) oluşturuyor. Müslüman Türklerin ekonomideki payı yüzde 15.

Bu oranlar da, 'sermayenin Türkleştirilmesi' hedefinin kapsamında sadece Ermenilerin olmadığını gösteriyor?

Tabii. Müslüman kesim daha çok memuriyet tercih ediyor ya da köylü olarak hayatını sürdürüyor. Ermeniler pamukçuluk, ipekçilik, demircilik gibi zanaat işlerini yapıyor. Aslında Müslümanların ticarete olan ilgisi, İttihat ve Terakki'nin teşvikiyle 1913'lerden itibaren başlıyor. O dönem Ziya Gökalp, Tekin Alp gibi isimlerin, "Müslüman dediğimiz memur olmamalı, ticarete de sanayiye de atılmalı, bir Türk burjuvazisi oluşturmalıyız" gibi teşvik edici yazıların sayısı çok artıyor.

Ve bu politikaya da dönüşüyor?

Evet. Milli iktisat dediğimiz mesele 1913'lerde artmaya başlıyor. Devlet yasalar çıkarmaya başlıyor Müslümanları ekonomi alanına teşvik etmek için. Temel dert, gayrimüslimleri ekonomik alandan çıkartıp veya tasfiye edip, onun yerine Müslüman Türk girişimcilerin desteklenerek o alanları ele geçirmesi.

Ekonomiden tasfiye süreci, tehcir kararıyla eşgüdümlü mü yürütülüyor?

Evet. Tehcir süreci buna bir fırsat vermiş oluyor. Çünkü ekonomik faaliyet sürdürenlerin de sürülmesi söz konusu. Geride bırakılan fabrika, atölye, dükkanlar, zanaat işleri yapan yerler... Bunların el değiştirilme süreci başlıyor. El değiştirme devlet denetimi ve kontrolünde yapılıyor ama bu tabii kolay olmuyor. Çünkü o işi bilen zanaatkarlar vs de sürülmüş oluyor. Hatta bu nedenle kimilerinin tehcirden muaf tutulduğu söyleniyor. Tabii bunun öncesinde Rumların da Trakya ve Ege bölgesinden sürülmesi durumu var. Tehcirle birlikte Ermeni mülklerle ilgili kararlar alınmaya başlanıyor. Bunun üzerine tasfiye süreci de başlamış oluyor.

Dolayısıyla ekonomik tasfiye, soykırımın önemli motivasyonlarından biri oluyor?

Birkaç etkisi var bu sürecin. 1890'larda başlayan süreçte, inanılmaz bir mülk gaspı gerçekleşiyor. Çeşitli yöntemler oluyor ama genel itibariyle zorla alınıyor veya uydurma satış belgeleri yapılıyor.

Mülksüzleştirme politikasına 1915 ne kattı? Ne boyutta bir mülksüzleştirmeden bahsediyoruz?

Bir defa soykırımla birlikte mülksüzleştirme, el koyma ve yağma imparatorluğun her tarafına yayılan bir şey oldu. İlkinde mülklerin gasp sürecinde devlet çok merkezde değildi. Daha çok yerelin, aşiretlerin inisiyatifi söz konusu. Devletin göz yumma, kimi yerde kolaylaştırma gibi rolü var ama 1915'e geldiğimizde artık devlet bunu kontrolüne alıyor. Çıkardığı kanunlara, kurduğu komisyonlara, uygulama biçimlerine baktığımızda, temel derdi Ermenilerin geride bıraktığı malların üzerindeki bütün denetimin kendisinde olması. Dağıtılacaksa da, yıkılacaksa da devletin kararıyla olması. Ama tabii bu planlandığı gibi olmayacak, yolsuzluklar olacak vs.

İNCE FARKLILIKLAR OLSA DA ÇİZGİ AYNI

Soykırımın inkarındaki argümanlardan biri de şu; “Tehcir Osmanlı döneminde gerçekleştirildi. Türkiye Cumhuriyeti’nin bunda hiçbir sorumluluğu yok!” Bu konuda tarih bize ne söylüyor? İttihat ve Terakki kadroları ve ideolojisi, Cumhuriyet dönemiyle birlikte sona mı erdi gerçekten?

Evet, “Osmanlı ile Cumhuriyet farklı” diye hep söyleniyor. Ama kadro olarak da, ideolojik politik olarak da baktığımızda aynı siyaseti yürütüyorlar. Örneğin önce Bitlis’te, ardından Halep’te soykırım sürecinin içinde yer alan Mustafa Abdülhalik Bey, daha sonraki çalışmalarıyla 25 Eylül 1925’te kabul edilen Şark Islahat Planı’nın çıkarılmasında önemli katkı sağlar. Maliye, Milli Savunma, Bahriye bakanlığı görevlerinde bulunur, 1935’te TBMM Başkanı seçilir ve 1946 yılına kadar bu görevi sürdürür. Yine tehcirden sorumlu müdür Şükrü Kaya, Cumhuriyet döneminde İçişleri Bakanı oluyor. Dolayısıyla devamlılık var. Türkleştirme bu süreçte daha etkin. Artık bir ulus devlet kurulmuş, burada Türkçülük çok daha net ve daha açık bir milliyetçilik haline bürünüyor. Böyle ince farklılıklar olsa da aynı çizgide devam ediyor.

EN KÜÇÜK TAŞINMAZA KADAR KAYIT TUTULMUŞ, ANCAK BUNLARA ULAŞAMIYORUZ

‘Devlet, Ermenilerin geride bıraktığı malların üzerindeki bütün denetimin kendisinde olmasını istiyor’ dediniz. Bunun için çıkarılan temel kanun ya da düzenlemeler hangileri?

İlk karar 30 Mayıs 1915’te. Tehcirle ilgili bir kabine kararı alınıyor. Bu kararda Ermenilerin geride bıraktığı mallara ne olacağına dair direktifler veriliyor. Malların Ermeniler adına korunacağı, satılacaksa da Ermeniler adına kaydedileceği söyleniyor. Geri döndüklerinde Ermenilere verilecek gibi bir intiba uyandırılarak. Ama bunun ayrıntılarına girilmiyor. Diğer taraftan aynı karar içinde “muhacirler, Ermenilerin boşalttığı yerlere yerleştirilecek”

deniyor. Muhacirlerden sonra da bazı göçebe aşiretler yerleştiriliyor. Ermenilere ait alet edevatların müzayede yoluyla satılacağından bahsediliyor. Ama asıl ana kararlardan biri 10 Haziran 1915'teki 34 maddelik talimatname. Orada geniş bir şekilde bu mülklerin ne olacağına dair bilgiler veriliyor. "Emval-i metruke komisyonları kurulacak" deniyor.

Ve terk edilmiş mallar anlamına gelen 'emval-i metruke' komisyonları kuruluyor?

Evet, ismi de sorunlu. Sanki Ermeniler kendileri gönüllü terk etmiş gibi. "Emval-i metruke" daha sonra 26 Eylül 1915'te kanunlaştırılıyor. "Muvakkat Kanunu" deniyor. 10 Haziran'daki kararlar, bütün yerelerde komisyonlar kuruluyor. Komisyonlar aracılığı ile de mülkler tasfiye edilmeye, muhacirler yerleştirilmeye başlanıyor. 26 Eylül'de bunu hukuki bir zemine sokmuş oluyor. İlegal durum yasallaştırılıyor bir nevi. Kasım 1915'te çıkarılan bir tüzükle de emval-i metruke komisyonlarının hangi faaliyetleri yapacakları, tutacakları defterlerin ne olacağı gibi ayrıntılar belirleniyor. Komisyonlara inanılmaz yetki veriliyor. Her şeyi onlar düzenliyor ve komisyonlara itiraz hakkı tanınmıyor. Şunu da vurgulamak lazım; Eylüldeki kararlar birlikte Ermenilerin mülk transferine de yasak konuyor. Tehcirden 15 gün önce çıkarılan yasaya göre Ermenilerin mallarını satmaları da önleniyor. Böylece tehciri öngörebilen Ermenilerin, mülklerini satmaları vs. engellenmiş oluyor.

Dolayısıyla, 1915'teki mülksüzleştirilmenin boyutunun ne olduğu sorusunun yanıtı emval-i metruke komisyonlarının tuttuğu bu defterlerde. Ancak kayıtlara bugün ulaşamıyor değil mi?

Tabii. Şu da var; devlet kendi kontrolündeki bütün o mülkleri, kilise, hastane, manastır gibi yerleri vakıf hazinesine devrediyor. Devletin malı haline getiriliyor bir nevi. "Ermeniler adına bunlar idare edilecektir" deniyor ama esas amaç kendi kontrolüne almak. Bunu ne kadar başardığını bilmiyoruz. Bu defterler bütün resmi bize vermeyecek belki ama ana kısmı vermiş olacak. Çünkü komisyon defterlerinin tutumunda yolsuzluklar olabilir. Çünkü komisyonun üyeleri olan yerel yöneticiler, valiler, kaymakamlar da kendi çıkarları için

mülkleri kullanıyorlar. Yine de önemli çünkü ne cins malları kayıt altına aldıkları konusunda bize fikir verecek. Tahminimiz en küçük taşınmaz mala kadar, bardaktan çekice kadar tuttıkları. Asıl tapu ve kadastro kayıtlarının açılması lazım. Ancak açılmıyor. Açılacağını da düşünmüyorum.

MÜLKLER, SOYKIRIMA KATILMADA MOTİVASYON SAĞLIYOR

18 Aralık 1918’de “Sevk Edilen Ermeni ve Rumların Geri Dönüşlerinde Mal ve Emlakinin İadesi Kanunnamesi” çıkarılıyor ancak malların iadesi meselesi çok daha önce gündeme gelmeye başlıyor. Bu dönemi anlatır mısınız? Kaç kişi dönüyor ve geri alabilen oluyor mu?

Malların iadesi konusu, 1908’den sonra gündem haline geliyor. 1908’den sonra İttihat Terakki ve Ermeni örgütleri Taşnagsutyun (Ermeni Devrimci Federasyonu) bir müzakere sürecine giriyor. En büyük talep de gasp edilen mülklerin iadesi. Böylelikle sürülmüş olan Ermenilerin geri dönmesini sağlamak istiyorlar, çünkü Ermeniler Osmanlı’dan gittiklerinde vatandaşlıktan da atılıyorlar ve ülkeye girişleri de yasaklanıyor. Bununla ilgili kararlar alınması isteniyor. Görüşmeler 1909’da başlıyor ancak Adana katliamı nedeniyle duruyor. Sonra yine devam ediyor. Hatta İttihat ve Terakki’nin önde gelen kadrolarından Cemal Paşa da anılarında buna yer veriyor, “Tam bununla ilgili karar almıştık ki, Kürt illerindeki mebusların karşı çıkması üzerine geri adım attık, çıkartamadık” diyor. Adana katliamından sonra zaten 31 Mart olayı oluyor. Devlet Abdülhamit yanlılarıyla doğrudan cephe almamak gibi bir karar içine giriyor ve Adana katliamı sorumlularına çok büyük cezalar vermiyor. Bu tabii Taşnagsutyun ile İttihat ve Terakki arasındaki ilişkileri geriyor ama hala talepler devam ediyor. Nitekim, 1910-11 yıllarında Ermeni Patrikhanesi, 1890’lardan itibaren gasp edilen Ermeni mülklerini tespit etmek için bir komisyon kuruyor ve bir rapor hazırlıyor. Dört ciltlik raporda, durum vilayet vilayet anlatılıyor. Ve bu mülklerin iadesi talep ediliyor. İttihat Terakki ilk başta mülkler konusunda karar almaya çalışıyor. Ermeniler bu işin idari yollardan çözülmesini istiyor. Yani “tazminat istemiyoruz, iade edin” diyorlar. “Tazminatı, bu

mülklere yerleştirenlere verin, mağdur olmasınlar” deniyor. İttihat ve Terakki ilk başta bu kararı alıyor ama sorunlar çıkıyor, uygulayamıyor. Daha sonra bunu mahkeme yoluyla çözüme yoluna gidiliyor ama tabii bu, işi sürüncemeye bırakmak anlamına geliyor. 1913'lere kadar bu böyle git gelli oluyor. Zaten ilişkiler de bozuluyor. Soykırıma gelinen süreçte şunu fark ediyoruz; gasp edenlerin bunu vermeme gibi bir tutumu var. Devlet soykırım kararı verdiğinde, mülkler, soykırıma katılma, dahil olma şeklinde bir motivasyon sağlıyor. Mülk meselesi, halklar arası ilişkileri de geriyor. Ermenilerle Türkler, Ermenilerle Kürtler veya farklı gruplar arasında bu nedenle çatışmalar çıktığını biliyoruz. İlişkilerin gerilmesi, katliama dâhil olma sürecini de etkiliyor. Yerel aktörlerin soykırım süreçlerine katılımında ideolojik etmenler kadar, şahsi zenginleşme gibi maddi etmenler de rol oynamıştır. Bu açıdan, soykırımın yerelde örgütleyicisi olan pek çok kimsenin bu süreçte ciddi biçimde zenginleştiğini vurgulamak gerek.

GERİ İADE EMİRLERİ UYGULANMIYOR

Geri dönebilenlerin sayısı için ne söylersiniz?

Geri dönüş açısından 18 Aralık kararı önemli bir karar, ilk kararlardan biri. Geri dönenlerin sayısı 1920-21 arasını düşündüğümüzde 200 bine yakın deniyor. Resmi tarih yazımına baktığımızda sanki bütün mülkler iade edilmiş gibi bir algı var ama bir defa soykırım sonrası dönemden bahsediyoruz, büyük bir yıkım var. Diyarbakır'da, Kayseri'de bazı iadeler var. Devlet daha sonra 8 Ocak 1920'de bununla ilgili bir kararname çıkartıyor, bu önemli bir kararname çünkü tamamen iade üzerinde yoğunlaşmış. Yapılabilecek en iyi kararlardan biri. “Öldürülen Ermeni'nin mirasçısı yoksa o malın bedeli azınlık kurumlarına verilecektir” gibi ibareler de var. Burada İngiliz Yüksek Komiserliği altında bir karma komisyon kuruluyor, bunun altında Ermeni, Rum şubesi var. Belgelere baktığımızda buraya bir sürü talep geliyor, inceleniyor, yerel yöneticilere talimat verilerek “iade edin” deniyor. Ama 1920'lerden sonra bu komisyonlar işlemez hale geliyor. Osmanlı hükümetinin zayıflaması, Kuvayi Milliye

hareketinin güçlenmesi ve hükümetin yerellerdeki valilere, yerel yöneticilere gücünün yetmemesi söz konusu. Zaten bir süre sonra bu komisyonla ilgili bilirkişi raporu yayınlanıyor ve “bu komisyon sadece o hükümet kurulduğu dönemde işlevlidir, hükümet düşünce işlevsiz kalmıştır” gibi bir şey söyleniyor. 1922 yılının sonlarında da artık tamamen faaliyetten düşüyor.

Malların geri iade meselesinde şu önemli; unutmayalım ki valiler, kaymakamlar, şehir eşrafı, ileri gelenleriyle birlikte çoğu soykırıma dâhil olmuş. Bunlara “malları iade edin” demek komik. Emirler gidiyor ama uygulanmıyor. Muhacirlere mesela, (onlar devlet tarafından yerleştirilmiş, dört yıldır oralarda yaşayan insanlar) çok büyük muhalefet yapıyorlar, “biz çıkmayız” diyorlar. Çıkartılanlar evlere zarar veriyor, yakıp yıkmaya başlıyorlar.

YENİ TÜRK BURJUVAZİSİ İÇİN ERMENİ MALLARI ‘İLK SERMAYE’ İŞLEVİ GÖRÜYOR

Cumhuriyet kurulduktan sonra iade taleplerine karşı nasıl bir tutum alınıyor?

Nisan 1920’de Ankara’da yeni bir hükümet kuruluyor. Bu da mal iade sürecini otomatikman etkilemiş oluyor. Çünkü Ankara hükümetinin aldığı ilk kararlardan biri, “İstanbul hükümetinin Mart 1920’den sonra aldığı kararlarını tanımıyoruz” oluyor. Bazı yöneticiler, valiler vs. Ankara ile çalışmaya başlıyorlar. Bir yandan savaş da var. Adana’da başka bir dinamik var, Antep’te başka bir dinamik var. Cumhuriyetin kadrolarını düşündüğümüzde İttihat Terakki kadroları... Belki Mustafa Kemal’in doğrudan soykırımda rolü olmayabilir ama o zihniyeti devam ettiren isimlerden biri. Ki, Nisan 1922’de emval-i metruke ile ilgili ilk kanunu çıkarıp sonra Eylül 1922’de İstanbul hükümetinin iade kararnamesini iptal edip, artık kendisinin de benzer bir şekilde mülksüzleştirmeye devam edeceğini göstermiş oluyor. Bu da, İttihatçı politikanın devam ettirileceğinin başka bir göstergesi.

Dolayısıyla Cumhuriyet kadroları da, kendi sermayesini güçlendirmek, Türk veya Müslüman burjuvazi yaratmak adına bu mülklerden yararlanıyor. İkinci olarak da, bütün bölgeyi homojenleştirme, Müslümanlaştırma aracı olarak kullanıyor. Muhacirler iskân ediliyor, kendisine yakın aşiretleri belli bölgelere yerleştiriyor. Dolayısıyla gayrimüslimlerin ekonomik alandan tasfiyesini öngören ekonominin millileştirilmesi siyaseti bu dönemde de sürdürülüyor. Ermeni ve Rum malları bunun için kullanılıyor. Bu kapsamda, Ermenilere ait üretim araçları, imalathaneler ve fabrikalar devlet tarafından Türk/Müslüman girişimcilere dağıtılıyor. Yani, oluşmaya başlayan Türk burjuvazisi için Ermeni malları 'ilk sermaye' işlevi görüyor. Sadece arazi, bina değil; alet edevat gibi şeyler de veriliyor. Aynı şekilde Türk Ocakları gibi Türkleştirme konusunda aracı olan kurumlara binalar veriliyor. Hem homojenleştirme, tek tipleştirme aracı olarak fayda sağlıyor, hem de kendisine içkin bir sermaye yaratmış oluyor. Dolayısıyla devlet politikalarıyla şekillenmiş bir burjuvazi inşa edilmeye çalışılıyor.

Bir yandan da kilise, okul, manastır, hastane gibi kurum ve binalar ya yıkılıyor ya da dönüştürülüyor. 1940'tan sonra oluşacak kuşağın Ermeni varlığını hatırlamaması da isteniyor. Yeni oluşturacağınız kuşakta Ermeni algısını ve bu toprağın tarihselliğine olan bilgiyi yok ediyorsunuz veya yok etmeye çalışıyorsunuz. Cumhuriyetle birlikte bu, devlet inşasının temeli haline geliyor.

Kaynak: evrensel.net